

осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхня чесність і гідність та не завдається шкода. [3]

Таким чином, під час розслідування умисного вбивства слідчий експеримент проводиться у формі дослідів, а також відтворення дій, обстановки та обставин події, а також перевірки показань підозрюваного і свідків. Слідчий експеримент є найбільш трудомісткою і складною слідчою дією, оскільки у ньому бере участь велика кількість осіб, виконуються досліди і випробування, внаслідок чого можуть бути перевірені, уточнені та здобуті нові докази. Перш ніж проводити слідчий експеримент, слідчому слід ретельно підготуватися, а результати його слід фіксувати за допомогою науково-технічних засобів, зокрема здійснювати відеофіксацію.

Список бібліографічних посилань: 1. Чаплинська Ю. А. Слідчий експеримент (організаційний аспект). Криміналістичний вісник. 2013. № 1 (19). С. 44. 2. Кунтій А. І. Тактика слідчого експерименту під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 4. С. 393, 396. 3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення 03.11.2022).

Теона Михайлівна СТРОК,

курсант 2 курсу факультету 1 ХНУВС

Науковий керівник:

Олександр Олександрович Юхно,

професор кафедри криміналістики, судової експертології та

домедичної підготовки Харківського

національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4771-0531>

ГЕНЕЗИС, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО І ПРИКЛАДНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Генезис запровадження дізнання як форми досудового розслідування свідчить, що впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів положень попереднього КПК України 1960 року в кримінально процесуальній доктрині України, поняття «дізнання»

використовувалось для визначення системи здійснюваних на основі закону процесуальних, оперативно-розшукових, доказових, а також процесуальних і непроцесуальних дій та відповідних повноважень, якими були наділені органи адміністративної та оперативно-розшукової юрисдикції органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, що були спрямовані на попередження, запобігання, виявлення та розкриття злочинів, розшук та викриття винних осіб та в цілому на забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства [1, с. 8-9; 2, с. 8]. Відповідно до позицій науковців, під традиційним тлумаченням дізнання у кримінальному процесі було поєднання оперативно-розшукової та слідчої функцій і адміністративних повноважень. У правозастосовній діяльності, зокрема у кримінальному провадженні (на той час у кримінальних справах) використання поняття «дізнання» здійснювалось у двох аспектах : 1) при проведенні дізнання «штатними» підрозділами дізнання, що мались в наявності в органах внутрішніх справ, що процесуально займались початковими слідчими діями по нерозкритих злочинах (якщо вони не розкривались, то призупинялись до їх розкриття, після чого вони передавались через прокурора за підслідністю до відповідних органів попереднього розслідування); 2) щодо оперативно-розшукової діяльності при розкритті злочинів, в ході чого оперативні підрозділи йменувались і представлялись як органи дізнання, що здійснювали свою діяльність при виявленні і розкритті злочинів або самостійно, чи під керівництвом органів попереднього розслідування.

Шляхи законодавця України щодо реалізації переходу до європейських правових стандартів з питань удосконалення досудового розслідування направлені на пріоритетні завдання проблем усунення недоліків в діяльності правоохоронних органів внутрішньо-відомчих завдань щодо пріоритетів насамперед з розкриття злочину (публічного інтересу), а потім вже на забезпечення верховенства права (приватного інтересу), повного, швидкого і неупередженого розслідування, в данному випадку кримінальних проступків. Особливо це стає актуальним при воєнному стані при документуванні воєнних злочинів, зокрема й проступків.

Дізнання, як процесуальна форма в чинному КПК України законодавчо закріплена в Главі 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Зокрема ст. 298 КПК України передбачає, що досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 24-1 [3]. Норми цієї глави визначають наступні особливості

проведення дізнання: а) для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України, зокрема й негласних слідчих (розшукових) дій, а згідно й внесених змін також і дослідчу перевірку ч. 1 ст. 298-1, що не застосовується при досудовому розслідуванні злочинів; б) під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299); в) слідчий зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти п'яти днів після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження прокурору один із зазначених процесуальних документів, якими закінчується дізнання. При закінченні досудового розслідування відповідно до положень ст. 302 КПК України запроваджується можливість розгляду судом матеріалів дізнання (результатів розслідування кримінальних проступків) і обвинувального акта у спрощеному провадженні, що фактично є повторенням положень ст. 349 КПК України, та за визначенням Сачка А.В. може призвести до реанімації принципу - «визнання вини цариця доказів», що ми підтримуємо. Більше того, тут передбачається не просто спрощений порядок судового розгляду без дослідження доказів, а спрощення усугублюється положеннями ч. 1 даної статті про те, що закон надає можливість розгляду судом справи у відсутності самого обвинуваченого, - встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оскаржує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта в суді за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти такого розгляду [4, с. 18]. Вказане спрощення процедури судового розгляду і без того уже спрощених матеріалів дізнання, без дослідження і перевірки доказів у суді, без безпосереднього заслуховування показань обвинуваченого і з'ясування його думки щодо усіх обставин справи, гарантії забезпечення верховенства права стають ілюзорними. Ця процедура дізнання не може задовольняти ні людину, ні суспільство, ні державу; не забезпечує ні приватних, ні публічних інтересів, а отже, на його думку, потребує скасування. З такою науковою позицією ми не можемо погодитись, оскільки доктринальні і концептуальні зміни у чинному КПК України направлені на економію процесуальних і бюджетних витрат та усунення насамперед тяганини в судових інстанціях, по-друге спричинені незначні збитки відшкодовані (компенсовані), кримінальним проступком не завдано значної суспільної небезпеки, сторони не мають претензій одна до одної та ін. Не зважаючи

на вищезазначене, з теоретичних та прикладних чинників, запровадження у чинному КПК України інституту дізнання щодо кримінальних проступків, а також існуючі тенденції щодо його реформування, потребує глибокого доктринального і системного аналізу та переосмислення щодо відповідності принципу верховенства права та засадам правосуддя, а також відповідних досліджень. Закріплена в КПК України процесуальна форма дізнання щодо розслідування кримінальних проступків, свідчить про наявність багатьох процесуальних проблем, що вказує про недоліки самого закону в частині забезпечення верховенства права і в питаннях формування, організації та усунення наявних недоліків у професійності працівників, наприклад, поліції, (дізнавачі, керівники органів дізнання, але законом не визначено інших уповноважених осіб), які задіяні і ймовірно можуть бути задіяні при здійсненні проведення дізнання кримінальних проступків. При воєнному стані було б доцільним призначати дізнавачів виконуючими обов'язки слідчих, оскільки воєнні злочини відносяться до тяжких або особливо тяжких злочинів, а слідчих явно в цей період не вистачає.

Наявні проблемні питання та дискусія навколо піднятих питань, свідчить про значну увагу науковців як до інституту кримінальних проступків, так і до процедур спрощеного провадження, зокрема, й щодо процесуального порядку дізнання, алгоритму дій дізнавача та керівника органу дізнання. В той же час, наявні наукові праці не піднімають усіх проблем, а вимагають подальшого наукового вивчення. Враховуючи міжнародний контроль і внутрішньо державні проблеми, також набувають теоретичного і прикладного значення проблемні питання із забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні при розслідуванні кримінальних проступків. Введення новели щодо запровадження у кримінальне право і кримінальний процес кримінальних проступків не стало новиною, оскільки й раніше в науці вказана новація пропонувалася як вченими, так і практиками. Наприклад, ще в 1994 році у одному із проектів закону про кримінальну відповідальність було запропоновано поділити на наступні види : кримінальні проступки, провинності, кривди, злочини (ст. 16-19 Проекту). До проступків окремі вчені пропонували віднести найменш малозначні кримінально-карні діяння, за які, не передбачалось покарання у вигляді позбавлення волі. У цих пропозиціях поняття мало свою давню семантику та походження, наприклад, поняття «провинність» застосовувалось в контексті застосовуваних матеріальних санкцій – «пеня за провинність», а терміном «кривда»

позначали прояви «несправедливості». Відповідно до наукової позиції Сачка А.В. доцільно знову повернутись до більш поширеного законодавчого закріплення та запровадження дізнання як однієї із форм досудового розслідування і особливо до його процесуального та відомчого механізму, суб'єктів та інших питань, що підлягають окремому дослідженню, яке ми підтримуємо, оскільки потребує концептуального переопрацювання доктрина кримінального і адміністративного права в цьому питанні, і лише після цього потребують внесення відповідних змін до чинного КПК України. Окрім цього, не має одностайної наукової позиції керівництва Національної поліції України та його Головного слідчого управління Національної поліції України відносно «інших уповноважених осіб» які можливо будуть виконувати функції дізнавачів та керівників органів дізнання. Наприклад, в наказі МВС України від 19.06. 2020 року № 468 «Про затвердження Змін до Інструкції з організації діяльності дільничних інспекторів поліції» пунктом 10 закріплено одне із їх прав - це розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. В чинному КПК України це положення відносно такого учасника кримінального провадження не закріплено, у зв'язку з чим з боку суддів будуть виникати процесуальні проблеми, що мало місце при визначенні на першому етапі запровадження посади дізнавача, як інспектора-дізнавача. Крім цього, в змінах до КК і КПК України *недостатньо уваги приділено правовим і процесуальним питанням діяльності дізнавачів та керівників органів дізнання і алгоритму їх дій при воєнному стані*, що підлягає врегулюванню на законодавчому рівні. Втім, підняті питання потребують окремого дослідження або наукового вивчення. Пропонуємо учасникам науково-практичної конференції прийняти участь в обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань : 1. Макаренко Е. І., Лобойко Л. М., Тертишник В.М., Ліпінський В. В., Шиян А. Г. Дізнання в міліції та митних органах. Навчальний посібник. Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД». 2003. 452 с. **2.** Цимбал П. В., Баулін О. В., Мигрин Г. П. Податкова міліція як орган дізнання. Навчальний посібник. Ірпінь. 2001. 179 с. **3.** Дмитрук М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки: монографія. Одеса. Юридична література. 2014. 221 с. **4.** Ігнатенко Є. В. Пахомов В. В. Актуальні питання впровадження інституту кримінального проступку в Україні. Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Суми. 21-22 травня 2015 р. За ред. А. М. Куліша, М. М. Бурбики, О. М. Резніка. Суми. Сумський державний університет. 2015. С. 248-251.